

L'actualitat de Joan Brossa

Poesia Brossa constitueix una lectura del fons dipositat al MACBA per la Fundació Joan Brossa i l'Ajuntament de Barcelona, l'any 2011. I constata la vigència d'un esperit curiós.

Poesia Brossa

MACBA. Museu d'Art Contemporani de Barcelona

Del 20 de setembre al 25 de febrer de 2018

Comissaris. Teresa Grandas i Pedro G. Romero

www.macba.cat

Activacions performatives basades en textos seus tindran lloc els divendres i dissabte a la tarda, així com els matins de diumenge.

Saltamartí: «Ninot / que porta un / pes a la base i que, / desviat de la seva posició/vertical, es torna a posar / dret./ El poble.» Joan Brossa, *El saltamartí*, 1963.¹ Tinc al meu davant, en la densa espera del dia 20 de setembre passat, l'escultura *Homenatge al llibre* que va fer Joan Brossa el 1994, en resposta a l'encàrrec del Gremi de Llibreters de Vell de Catalunya. S'allarguen els escorcolls de la Guàrdia Civil a la seu de la Conselleria d'Economia. El poema corpori ha estat vestit amb el lema «Votem per ser lliures. 1/10/2017 Referèndum». Passeig de Gràcia enllà, algunes parades del Gremi intenten tenir-ho tot a punt per a la Fira del Llibre d'Ocasíó Antic i Modern que tenen a tocar. Al MACBA s'ha presentat als mitjans de comunicació la tan llargament esperada exposició dedicada a Joan Brossa. Pedro G. Romero, comissari amb Teresa Grandas, ha posat en valor la impressionant actualitat de l'artista. La inauguració prevista per a la tarda queda anul·lada, mentre la Fundació Joan Brossa piula el poema: «La gent no s'adona del poder que té: amb una vaga general d'una setmana n'hi hauria prou per a ensorrar l'economia, parilitzar l'Estat i demostrar que les lleis que imposen no són necessàries», paraules fixades damunt la imatge d'una persiana abaixada.

A l'interior del Museu, els escarabats —de plàstic— s'escapen en desbandada, mentre recorden la proclama del poeta per anar més enllà dels llibres i projectar-se amb tots els mitjans que li proporciona la mateixa societat. Som davant la instal·lació *El planeta de la virtut* (1994). A les portes, un grup de treballadors de Ciut'art fa saber la seva precarietat laboral i la vaga indefinida que han engegat. Els helicòpters sobrevolen, minut a minut, la ciutat. Que la literatura toqui a terra, invoca Perejaume en l'extraordinari volum a cura de Manuel Guerrero, *Joan Brossa o la revolta poètica* (2001). «El terra on Brossa escriu, el terra de què Brossa ens parla, el terra on ell mateix s'inscriu, és pròxim i remot com la cosa més pròxima i la cosa més remota que ens puguem imaginar.»²

«La poesia es troba per tot arreu i si el poeta té antenes i sensibilitat, pot assajar formes noves que la societat li posa a les mans i que, per a ell, són gairebé un rept... vull dir que la poesia no és un art exclusiu de la literatura», afirma Brossa.³ El saltamartí reapareix en el meu imaginari. Transcripció del diccionari: «saltamartí o celífer, subordre d'insectes ortòpters caracteritzats per les antenes curtes, així com per tenir el tercer parell de potes més desenvolupat per a poder saltar millor.» Entre la tristor i la incertesa d'aquests dies, l'exposició *Poesia Brossa* esdevindrà el millor dels refugis. «A tu, qui / siguis, t'invito / a trobar les coses amb / la transcendental bellesa / que jo les trobo / i tindrà el / poema.»⁴

POESIA BROSSA. Com un individu de laboratori, es veia Joan Brossa. Precisament és la seva manera de fer, la seva *poiesis* la que ara s'ha volgut il·luminar. Després de les grans exposicions de la Fundació Miró de 1986 i el 2001, la del Reina Sofia del 1991 i la de la Virreina de 1994, el 2011 arribava al MACBA la col·lecció, l'arxiu i la biblioteca de l'artista, conformada per més de 50.000 objectes i documents. Fou llavors quan començà el compte enrere d'aquesta nova lectura que podem gaudir ara, fins al 25 de febrer. Ha calgut treballar de valent en la restauració de suports sempre fràgils com el paper, així com en la documentació, catalogació, conservació i la digitalització del fons. Poder-ho fer amb la Fundació Joan Brossa ha regalat, als comissaris de la mostra, la possibilitat de rellegir el seu procés de treball pràcticament des de zero. Roger Bernat, Isabel de Naverán i María Salgado ultimem, entretant, un glossari per al catàleg que acompanyarà els assajos dels curadors i una selecció de textos, obres i poemes de l'artista.

El títol que han escollit per a la mostra ha estat *Poesia Brossa*. Prou breu i prou obert com per facilitar un recorregut apassionant per l'obra d'un artista que feu, amb la paraula, els objectes, el teatre, el cinema, el strip-tease o la política, poesia. El viatge és

Vista de l'exposició del MACBA, amb la instal·lació *El planeta de la virtut* (1994). Foto: Miquel Coll

ple de parades, de mirades encreuades en el temps i de diàlegs amb l'obra de tres artistes invitats per a la ocasió: el xilè Nicanor Parra, l'escocès Ian Hamilton Finlay i el belga Marcel Mariën. La poesia et pot deixar cec, recorda el xilè. El discurs presidencial ens arriba en la nuesa i el silenci d'un paper blanc, «*con la lástima que no sea verdad tanta belleza*»; aprendre a llegir en els llavis nus és la proposta de Mariën, o deixar-se perdre per al projecte d'un parc republicà, la de l'escocès. Són només alguns exemples d'una assimilació igual de les formes i una coincidència a l'hora de fer poesia.

És precisament la revisió de la producció de Brossa a partir de l'oralitat, la performativitat i l'antipoesia sobre les quals es vertebrava el recorregut de l'exposició, un saber mirar arribat des dels seus primers llibres fins a les seves darreres obres, passant pel teatre, el cinema, la música o les arts d'acció. Ho tenia clar: «El secret consisteix només a saber mirar».⁵ Ho assegurava

un home d'esperit curiós, com li agradava definir-se.

L'introuvable (1937), de Marcel Mariën, unes ulleres amb dues barnilles, però amb un únic vidre, impossible de ser utilitzades, obren el recorregut expositiu. Al seu costat hi té la ullera trencada, *Nocturn I* (1967), de Brossa. Explicava que fou durant la Guerra Civil quan feu el primer poema. En una trinxera, i mentre mirava amb uns binocles, escoltà la veu d'algué que el cridava i es girà: no hi havia ningú. Explosió de granada. Una ferida a l'ull i aquest succés estrany quedarien per sempre més en ell. Començava a bastir els trets de la seva poètica. L'exposició recull passions lectores, com «*Domador de demonios*», de Chung-Kuei, l'humor de *La Codorniz*, Segundo de Chomón i Ramón Gómez de la Serna, la cultura popular, la poesia de la Generació del 27, Joao Cabral de Melo o la picada d'ull que fan els comissaris a la figura del dibuixant Bon. Especialment inte-

ressant és la mirada al paper del grup de Dau al Set en l'obra brossiana i els diàlegs que despleguen amb Miró, Ponç i Tàpies.

Per davant, versos, poemes objecte, accions a l'espai, obres teatrals, poemes visuals, guions cinematogràfics; la reflexió, la crítica, l'acidesa i la riulla. És l'univers Brossa, sacsejador i alliberador. Prop, sempre, la màgia i l'il·lusionisme, i el màxim amb el mínim fregolià, que tant admirava. *Poesia Brossa* s'atura en tres grans exposicions dutes a terme entre 1988 i 1989 a les galeries Mosel & Tschchow de Munic, Joan Prats de Barcelona i La Màquina Española de Madrid, i que el farien entrar al mercat. Les *Suites* (1959-1969) i els *Poemes habitables* (1970) es despleguen en un muntatge que facilita la lectura seqüencial que requereixen, així com la seva itinerància a les mostres per l'Amèrica Llatina i a Vitòria, previstes per a l'any vinent. Objectualització de la pàgina i poesia arribada en els llocs

Vista general de l'exposició. Foto: Miquel Coll

i accions més insospitades; gotes de pluja com a escriptura invisible de l'aigua, rastre poètic de *Pluja* (1973). Documents burocràtics del seu llibre *Novel·la* (1975), en col·laboració amb Antoni Tàpies. Transitem per la vida d'un home des de la partida de naixement, el carnet d'identitat o la cartilla militar fins acabar amb el certificat de defunció. Metres més enllà, cosits, talls, empremtes de dit, bitllets de metro o clip d'oficina i burocràcia damunt la poètica d'unes fulles de plàntans (*Burocràcia*, 1967).

Poètiques que conviuen amb diàlegs a dues bandes amb Joan Miró, Antoni Tàpies, Carles Santos o el compositor Josep M. Mestres Quadreny; amb la comèdia fregoliana en un acte, del 1968, o *Nocturn 29* (1968) i *No compteu amb els dits* (1967), de Pere Portabella, on cada fotograma és un anar i venir pel seu treball. Transformisme entès com un acte polític, concepte poètic del llenguatge, màgia, accions i gestos polítics com la reivindicació de la vaga de tramvies de 1951 o la participació en la tancada d'intel·lectuals a Montserrat el 1970 com a protesta davant el procés de Burgos.

També hi ha espai per a acompanyar-lo en l'itinerari anti-turístic que preparà amb motiu de la Festa de la Lletre, el 1979. Lluís Permanyer és l'encarregat d'avançar la notícia i convidar el lector de *La Vanguardia* a participar-hi. La idea inicial passa per incorporar un element inesperat, l'assalt de l'autocar. Desestimada l'acció, enfilem viatge amb la fotografia de Colita. La Boqueria, l'escenari del Liceu, amb Wagner de fons, la botiga El Ingenio, la gossera municipal, o les mítiques «golondrines», són algunes de les parades obligades. Brossa aixeca el teló de la seva Barcelona.

«Sovint no he anat a la recerca de cap tema, / sinó que he acceptat tot allò que m'arribava, / encara que fos en la forma tan pobra d'un / retall de diari: en aquesta acceptació / natural s'han anat formant els meus poemes.»⁶ Que la literatura toqui a terra, ens deia Perejaume en llegir l'obra de Brossa. «Com una rúbrica endinsada en l'entranya viva d'aquest país», l'entenia. Recordava Carles Santos la necessitat que tingué d'escriure en llaips fins a la mort de Franco: «Poc abans de morir vaig sentir a dir al mateix Brossa que, vista la situació

actual del nostre país, estava plantejant-se tornar a escriure en llaips».⁷ Brossa i la seva vigència. «Mirant a fora a través / de la finestra fa la impressió / d'un quadre emmarcat / Ah! ¿on comença un poema / i on acaba?», «Halo». Novament, *El saltamartí*. ■

NOTES

1. Joan BROSSA, *El saltamartí*, Barcelona, Llibres de Sinera, col·lecció Ocnos, 1963.
2. PEREJAUME, «Que la literatura toqui a terra», dins Joan Brossa o la revolta poètica, edició a cura de Manuel Guerrero, Fundació Joan Miró, Barcelona, 2001, p. 487.
3. Antoni GUAL; Carles RUIZ, «Joan Brossa: l'alternativa poètica», *Carrer dels arbres*: trimestral de cultura, núm. 1, 2a època (estiu 1986), p. 14-23 [entrevista].
4. Joan BROSSA, «Poema», dins *Poemes escollits*, Barcelona, Edicions 62, 1995, p.176.
5. Ho afirmava a l'únic aparegut d'Algol, el 1947. Vegeu també Joan BROSSA, *Vivàrium*, Barcelona, Edicions 62, 1972. Extracte d'unes declaracions a A. Molina publicades a *Baleares* de Palma de Mallorca, 1 de desembre de 1968.
6. Joan BROSSA, «El cristall de la pista», dins *Memòria encesa*. Pròleg de Glòria Bordons. Barcelona, Barcanova, 1998.
7. Carles Santos, «A Brossa», dins *op.cit.* 2, p. 322.